

Ляшенко І.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності

У статті аналізується необхідність і шляхи формування професійної мотивації студентів для успішної реалізації фахової діяльності.

Ключові слова: професійна мотивація, успішна фахова діяльність, умови формування мотивації, вища освіта.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці вимагає нової концепції професійної підготовки фахівців, яка ґрунтується на його тісній взаємодії з ринком освіти. Соціально орієнтований спосіб ведення виробництва і бізнесу вимагає якісно нового рівня професійної мотивації. Сьогодні відповідальність за результати своєї праці, уміння самостійно здобувати необхідні знання і творчо застосовувати їх на практиці є ключовими умовами професійного і кар'єрного росту молодшої людини. Вища професійна освіта є фундаментальною складовою цілісної системи безперервної професійної освіти у сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку праці. Формування професійної мотивації студента є важливим фактором його конкурентності. Актуальність цієї проблеми загострюється в умовах системної суспільної кризи. Соціальна незахищеність та економічна нестабільність руйнує особистість та може викликати такі негативні явища як алкоголізм, наркоманія, ігроманія тощо. Сучасні умови вступу до ВНЗ інколи призводять до несвідомого і несамостійного вибору фаху. Тому процес формування професійної мотивації потребує корекції, управління та інтенсифікації з боку педагогів, батьків, керівників і суспільства в цілому.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Проблема мотивації й мотивів поведінки й діяльності – одна зі стрижневих у психології. Не дивно, що ця проблема віддавна займає розуми вчених, їй присвячене не піддається обліку кількість публікацій і серед них – монографії вітчизняних авторів: В.Г. Асєєва, І.А. Васильова й

Є.П. Ільїна, В.І. Ковальова, О.М. Леонтєва, П.В. Симонова, П.М. Якобсона; а також закордонних авторів: Х. Хекхаузена, Дж. Аткинсона, А. Маслоу.

Отже, **метою статті** є системно-структурний аналіз концептуальних засад формування професійної мотивації і самовизначення студентів як факторів конкурентності на ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Н.М. Лисовец позначає терміном мотивація дві групи явищ :

- 1) сукупність мотивів або чинників, які складають індивідуальну систему мотивів;
- 2) динамічна освіта, процес, механізм, тобто система дій з активізації мотивів певної людини.

Дослідниками встановлений (на достовірному рівні значущості) позитивний зв'язок мотиваційних орієнтацій з успішністю студентів. Найбільше пов'язаними з успішністю виявилися орієнтації на процес і на результат, менш щільно - орієнтація на "оцінку викладачем". Зв'язок орієнтації на "уникнення неприємностей" з успішністю слабкий.

Також дослідженнями було встановлено, що задоволеність вченням залежить від міри задоволеності потреби в досягненні, тобто "прагнення людини до поліпшення результатів своєї діяльності". Ця потреба примушує студентів більше концентруватися на навчанні і в той же час підвищує їх соціальну активність. Також ця потреба робить найбільший вплив на ефективність мотивації [1].

Професійна мотивація як властивість особистості являє собою систему цілей, потреб, що спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння уміннями і навичками, свідомого ставлення до професії. Професійна мотивація відіграє роль компенсаторного фактору: при недостатньо розвинутих здібностях студент, при наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації є одним із першочергових завдань вищої школи [2].

Ми погоджуємося з дослідниками С. А. Єрохіним, Ю. В. Нікітіним, І. В. Нікітіною, що професійна мотивація студентів активно формується на 3-4 курсах навчання, коли поглиблено вивчаються професійно-зорієнтовані дисципліни та відбувається реальне знайомство з практикою.

Як зазначають автори, її структурними компонентами є: мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (вибір мети); мотивація реалізації (регулює, контролює реалізацію виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (завершує виконання дії і спонукає до іншої).

Професійну мотивацію зведено до трьох основних комплексів:

Інтерес. Обов'язок. Самооцінка професійної придатності.

Безпосередній інтерес (виникає на основі привабливості змісту та процесів конкретної діяльності) включає: професійно-специфічний інтерес (інтерес до предметів, до процесів праці, що характеризують її основні функції, а також до результатів, які виражаються у створених продуктах, наданих послугах тощо); загальнопрофесійний інтерес (виникає на основі привабливості найбільш загальних властивостей професії); романтичний інтерес (базується на уявленні про незвичайність даної професії); ситуативний інтерес (формується на основі випадкових, нетипових для даної професії ознак).

Опосередкований інтерес (зумовлений деякими організаційними, соціальними та іншими характеристиками професії) включає: професійно-пізнавальний інтерес (базується на прагненні до пізнання певних природних, технічних, гуманітарних та інших процесів і явищ); інтерес до самовиховання (проявляється у прагненні до духовного збагачення і формування суб'єктно-ціннісних якостей особистості); престижний інтерес (вибір професії, зумовлений перспективами професійного росту і престижністю професії у суспільстві); інтерес супутніх можливостей (відображає прагнення молодого людини задовольнити за допомогою обраної професії певні духовні і життєво-побутові запити й потреби (прагнення до спілкування з людьми, потреба в матеріальному забезпеченні тощо); невизначений інтерес (в його основі лежить невизначений емоційний потяг до певної професії).

Мотивом суспільного обов'язку у виборі професії є усвідомлення студентом реальної суспільної користі від своєї участі у даній сфері діяльності, переживання особистої відповідальності за успішну працю, готовність до подолання можливих моральних та фізичних труднощів. Можна виділити чотири основних груп мотивів обов'язку: а) відповідальність по відношенню до повсякденних професійних обов'язків і вимог; б) прагнення до вдосконалення майстерності в обраній справі;

в) новаторство у праці та організації; г) загально-альтруїстичні прагнення [3].

Процес формування самооцінки професійної придатності є суперечливим.

Студентові інколи не вдається співвіднести відомі йому властивості професії зі своїми особистими якостями (дефіцит самопізнання) або йому важко обрати професію, яка б відповідала його потребам (дефіцит професійної інформації). З віком зміст самооцінки поступово збагачується, але ці зміни не є процесом, який розвивається послідовно та інтенсивно [4].

Для забезпечення стійкої професійної мотивації студентів фахівців визначають такі соціо-психологічні умови: формування (і підтримування) прагнень студентів виявити свої можливості і ствердити себе через навчально-професійну діяльність. Із цією метою можна застосувати: детальне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, з сучасними вимогами, які вона висуває до знань, умінь і якостей особистості фахівця; створення уявлень про модель особистості успішного професіонала з обраного фаху, усвідомлення ближніх і перспективних цілей професійного навчання; розвиток позитивної «Я-концепції» та адекватної професійної самооцінки студента; формування ціннісних орієнтацій; вироблення у студентів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями і творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі [3].

Як наслідок, у студентів формується життєво часова перспектива, ідентифікація з успішною професійною моделлю фахівця, уявлення про себе у майбутньому в ролі відповідального виконавця професійної діяльності [5].

Серед низки проблем у вищій освіті О.М. Бандурка зазначає у своєму аналізі реформування вищої школи про доцільність не лише подбати про високий рівень підготовки спеціаліста, що врешті зусиллями викладача, студента, його батьків, суспільних вимог досягається, але й про подальше використання такого спеціаліста, про його закріплення на виробництві, в інших сферах діяльності, про соціальні та правові гарантії для молодого спеціаліста, яких нині держава фактично не забезпечує, попри задекларовані в законах гарантії. Звідси плинність кадрів, небажання працювати за отриманим фахом і неможливість використати свої знання там, де це можна зробити найбільш ефективно, оскільки для цього просто немає умов [6].

Ректор ХНУВС наголошує на тому, щоб університетське навчання забезпечувалося трьома компонентами: наявністю студента, слухача, курсанта; наявністю науково-педагогічного складу; належно. Матеріально-технічною базою, крім того необхідно враховувати четверту складову – бажання студента навчатися, його мотивацією до навчання. Часто такої мотивації немає, оскільки сучасний студент не бачить перспектив використання набутих знань, тобто роботи за спеціальністю у гідних умовах за достойну платню.[6]

Дослідники М. Вієвська і Л. Красовська висвітлюють одним з факторів забезпечення конкурентноспроможності країни на світовому рівні підвищення якості підготовки фахівця, формування у них мотивації до безперервної професійної освіти. Беручи до уваги те, що цей процес є складним та багатоплановим, ми звернулися до аналізу мотиваційної складової професійного саморозвитку та можливостей її діагностування.

Автори виходили з таких позицій:

Потреба у саморозвитку визначається як ставлення індивіда до себе, за якого формується готовність до перетворення власної життєдіяльності на пошук можливостей максимальної професійної сома реалізації. Потреба у саморозвитку виникає в той час, коли індивід усвідомлює не тільки власний етап розвитку, а й визначає зону потенційного розширення професійних потреб та можливостей.

Процес професійного саморозвитку потребує дослідження механізмів його мотиваційного забезпечення, починаючи з етапу навчально-професійної підготовки, коли відбувається вплив особистісних характеристик на соціальний досвід і компетентність індивіда, його індивідуальні характеристики, особливості та детермінанти професійної діяльності.

Формування стійкої мотивації саморозвитку фахівця забезпечує його орієнтованість на необхідність постійного самовдосконалення у процесі безперервної професійної освіти.

Професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Слід зазначити, що це постійний процес, він не обмежується змістом набутого досвіду. Його підґрунтям є актуалізоване

прагнення до професійного зростання, що проявляється в інтересах, прагненнях, переконаннях, здібностях особистості, активній позиції щодо пізнання довкілля, а також самопізнання, розкриття духовного та інтелектуального потенціалу [7].

На думку дослідників механізм мотивації професійного саморозвитку с особистості під час підготовки у ВНЗ уможлиблює розробку необхідних процедур керування навчально-професійною діяльністю.

Спрямовуючим компонентом мотивації є цілеспрямований мотиваційний вплив. Він концентрує силу і, водночас, вираженість позиції викладача у системі педагогічної взаємодії. Її процес включає, по суті, низку ситуацій, у межах яких і відбувається мотиваційний вплив як інструмент мотиваційного забезпечення професійного саморозвитку людини у навчально-професійній діяльності.

Механізм самоорганізації у професійному саморозвитку є не менш значущим. Ми ставимо його у відповідність до висування та дотримання вимог. Система вимог має потворні вияви, якщо вона відображає принцип «вимоги не для всіх». Особистість може розвивати у себе орієнтацію на пристосування до обставин, пов'язаних з відходом від вимог. Можливість обходити вимоги виступає мірою особливого становища що забезпечується певним статусом, наближенням до впливової особи, згодою розв'язувати ситуації некоректними або неприпустимими способами.

Готовність до самопізнання, вміння організовувати власну діяльність, формування настанови на самоосвітню діяльність протягом життя є підставами професійної самореалізації особистості. Тому мотивація професійного саморозвитку має ґрунтуватися саме на досягненні цієї мети [7].

Одним із шляхів формування професійної спрямованості студентів є розширення їх досвіду фахової діяльності, якого вони набувають в процесі фахової практики. У ході практики відбувається доробка, корегування сформованих в процесі вивчення фахово-спрямованих дисциплін знань та навичок. Практика – це той лакмусовий папірець, за допомогою якого виявляється наявність (чи відсутність) інтересу до обраної професії, життєвих установок, пов'язаних з цією професією, ступеня готовності до здійснення професійної діяльності.

Висновки. Отже, для підвищення рівня сучасних фахівців на конкурентоспроможному світовому ринку праці, суттєвим завданням є розвиток професійної мотивації у студентів вищих навчальних закладів. Професійна мотивація

є вагомим фактором успішної реалізації висококваліфікованих фахівців. Вища школа має постійно здійснювати зростання мотивації для студентів у професійній діяльності через зв'язок з практикою обраної професії, висвітлювання можливостей позитивного використання фахового досвіду.

Подальше вивчення проблеми буде спрямовано на розвиток особистісно-професійного потенціалу конкурентного фахівця на основі розвитку його професійної мотивації успіху.

Список використаних джерел

1. Лисовец Н.М. Профессиональная мотивация студентов как способ активации обучения [Электронный ресурс] / Н.М. Лисовец. – Режим доступа – свободный,
<http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm>
2. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська. // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Випуск 14. – С. 111-115.
3. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна // Юридична наука. – 2011. - №1. – С. 20-28.
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи / — К. : Каравела, 2008. — 352 с.
5. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижений. — СПб. : Речь, 2001. — 240 с.
6. Бандурка, О.М Про сьогодення вищої освіти в Україні / О.Бандурка // Вища школа. – 2011. – № 9. – С. 7-15.
7. Вієвська М. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти / М. Вієвська, Л. Красовська // Вища школа. – 2011. – № 1. – С. 75-82.

Ляшенко И.В. Формирование профессиональной мотивации студентов к успешной профессиональной деятельности.

В статье анализируется необходимость и пути формирования профессиональной мотивации студентов для успешной реализации профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная мотивация, успешная профессиональная деятельность, условия формирования мотивации, высшее образование.

Liashenko I.V. Forming of students' professional motivation for successful professional activity.

In the article a necessity and ways of forming of students' professional motivation for successful realization of professional activity are analysed.

Keywords: professional motivation, successful professional activity, conditions of motivation forming, higher education.

Ляшенко І.В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності [Електронний ресурс] / І.В. Ляшенко // Народна освіта - 2013. - Вип. 1 (19). - Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/19/statti/lyashenko.htm>